

*Edice a materiály***Ministr informací Václav Kopecký na parlamentní půdě**

Na podzim 1947 se provoz biografů pod státní správou dostal do složité situace. Nejvyšší státní orgány si byly vědomy provizoria právního zakotvení zestátnovacího aktu v oblasti kinematografie, a proto vláda uložila ministru informací Václavu Kopeckému úkol připravit definitivní právní formulaci, podle které by se nadále postupovalo ve všech sporných případech, majetkových vyrovnáních (náhradách) a ustavování organizací, jež by spravovaly veškerý filmový průmysl atd. Ministerstvo informací v létě 1946 návrh postoupilo do meziministerského připomínkového řízení, leč ostatní orgány, zvláště pak ty pod vlivem nekomunistických stran, k němu vznesly tolik námitek, že byl Václavu Kopeckému vrácen k přepracování. Ministerstvo informací s prací nijak nespěchalo, politická konstelace nedávala i přes převahu KSČ v parlamentě valnou naději na schválení filmového zákona v takové podobě, v jaké by ho Václav Kopecký rád viděl, tj. totální centralizaci a přímém řízení jeho ministerským aparátem. Čekalo se proto na příznivější dobu. Neuzavřenost celého procesu znárodnění nahrávalo i samotnému ministerstvu informací, resp. jeho hlavě. Václav Kopecký měl z titulu jediného paragrafu (č. 4) dekretu presidenta republiky č. 50/1945 Sb. pravomoc autokraticky rozhodovat o čemkoli v oboru.

Na podzim 1947 se v parlamentu objevil detailně vypracovaný a zdůvodněný návrh na tzv. filmový zákon, který vznikl v rámci aktivit Československé obce sokolské.¹⁾ Projev Václava Kopeckého byl přímou reakcí na tento návrh. Pohlédneme jen v krátkosti na některé body ministrova projevu a pokusme se je zařadit do dalších souvislostí.

Václav Kopecký uvedl svůj výstup jako reakci na „výmysly o strašlivých nepořádcích ve filmu“. Státní filmové vedení je prý úspěšné a vede obor přísně ekonomicky. Toto tvrzení dokládal zprávou parlamentní úsporné a kontrolní komise. Ta navštívila, spolu se členy informačního výboru, Barrandovské ateliéry (13. 8. 1947) a prováděla hospodářskou inspekci i na ministerstvu informací. Byli to ti „nejpřísnější“ na „nás komunisty“ – poslanci Vičánek (předseda komise, lidovecký zástupce) a dr. Zibrín (předseda rozpočtového výboru, národní socialista). Tedy, dovozoval ministr: „ti nejprísnejší a vůči ministerstvu informací a jeho komunistickému správci nejvíce předpojatí a zaujatí pánové“. On že se tak nemusí obávat žádné kritiky, že spíše pověřenec pro informace by se měl obávat zveřejnění úsudku kontrolní komise. Obvinil ho „že si ve slovenském filmu hospodaří jak chce“ a že „k státnímu rozpočtu pověřenectva na rok 1948 těžko sháněl údaje o slovenském filmovém hospodářství“. V tom měl nepochybně pravdu, a hodilo se mu to i z politického hlediska, neboť mohl poukázat na neschopnost zástupce Demokratické strany majícího ve správě filmový obor na Slovensku.

Parlamentní kritiku obvinil Kopecký, že se opírá o nepravdivá fakta a její autory označil za „znalce arcíř ze staré, kapitalistické éry“, zvlášť jmenoval poslance Charváta a Lesáka. Vzápětí si ztěžoval na nevďek: „[...] má-li se uznati práce znárodněného čs. filmu, tak skutečnost, že je tu příslušno ministerstvo informací, spravované komunistou, stačí k tomu, aby byl umlčen nebo různými potměšilostmi zlehčen i ten největší a nejzáslužnější úspěch.“ Od filmů jako SIRENA si sliboval podpoření vývozu a také možnost podmiňovat dovoz povinným odběrem „našich hodnotných čs. filmů“. Za nejtěživější označil v oblasti dovozu příznačně platby za filmy americké

1) Srov. Šimon Eismann, *Osudy spolkových biografů v poválečném Československu*. „Illuminace“ 11, 1999, č. 4, s. 53 – 84.

(sovětský dovoz byl hrazen pronájmy ateliérů). Mezi příkladná díla zařadil SIRÉNU, ULOUPENOU HRANICI, JANA ROHÁČE Z DUBÉ, VARÚJ, ČAPKOVY POVÍDKY a MUŽE BEZ KŘÍDEL a jasně tak určil (snad s výjimkou Fričovy adaptace Čapka), jaké zaměření filmu bude napříště žádoucí.

Nejzávažnější pasáž expozé se týkala spolkových kin. Na této části je také jasně vidět, že projev nebyl určen jen pro parlamentní rozpravu, ale měl zásadní a programový rozměr. Kopecký odkazoval na svůj srpnový projev, vyzýval ČOS, aby zabránila „dalšímu rozvíjení akce těch některých sokolských činitelů [...] kteří od vyhlášení dekretu o znárodnění [...] zaujali politováníhodné stanovisko“. V nejlepší tradici komunistické taktiky se, zdá se, pokoušel o osvědčený způsob porážky protivníka, který bychom mohli popsat jako „rozděl a panuj“. Sokoly jako organizaci již nespojoval s opozicí vůči znárodnění přímo. Za viníky označil nejmenované vůdce, kteří Sokola a jeho autority „zneužili“.

On osobně prý projevuje snahu po „odvrácení konfliktu se sokolskými činiteli“, tj. nikoli Sokolem jako takovým! Za nepřípustné (!) označil podání iniciativního návrhu, resp. jeho podpisu poslanci z titulu „jejich funkcí a členství v Sokole“. Protestoval, že v ÚNS jsou i činovníci Sokola, kteří s podaným návrhem nesouhlasí a jsou proti němu. Nakonec označil otázku znárodnění za „jablko sváru, hozené mezi sokoly“. Popisoval, jak se proto „dělili na dva proucí se tábory“.²⁾ A pochopitelně vyrukoval i s argumentem nejvážnějším, neméně umělým a lživým – jestliže totiž „iniciativní návrh jako sokolové podepsali poslanci jen určitých stran, zastupujících určité sociální vrstvy, pak je tím povážlivější dělit na parlamentní půdě sokoly podle toho, zdali mají blíže nebo dále k dělnictvu, k pracujícímu lidu a podle toho, jak mají daleko napravo nebo nalevo“.

Přitom ovšem dělil a stavěl proti sobě jen on sám. Návrh byl rozeslán poslancům všech stran – komunističtí ho pochopitelně disciplinovaně odmítli. Od takové manipulace byl již jen krok k dalšímu osvědčenému argumentu: „Je-li užitečné pro prestiž Sokola jako národní organizace [vyvolávat] odpor ve velké části veřejnosti, zvláště dělnické a lidové.“

Pak přešel k přímým výhrůžkám. Naznačil možnost podání „kontrainiciativního návrhu“ poslanci „bez rozdílu stran“. Jako náhodou „z titulu jejich členství v ROH“. Odvolával se na rezoluci Ústřední rady odborů, o které samozřejmě věděl, že je pod vlivem jeho strany. A další paušalizace: „[...] tímto návrhem se zamýšlí průlom do znárodněného podnikání [...] a tím i do principu znárodnění vůbec“. „Stát se má zřící toho, co převzal jako ovoce revoluční z rukou lidu do své ochrany a co převzal, aby v jeho rukách sloužilo lidu, všemu lidu?“ ptal se sugestivně.³⁾

Sledujme postup argumentace: opakování demagogických slovních spojení, uvedení dílčího problému jako zcela zásadního, popis neexistujícího rozporu a jeho následné využití k napadení jednoty protivníka – všechno momenty, které můžeme v komunistické politice té doby sledovat na nescíslně případech znovu a znovu. Sokolům, kteří by s návrhem nesouhlasili byla vytvořena zadní vrátka: mohli prohlásit, že nikoli členstvo nikoli, ale jen vedoucí představitelé hájí své soukromé zájmy.

Ministr uvedl i částky, vyplacené organizacím na nájemném – 11 milionů, investiční náklady udával na 4,5, opravy místností a strojů 3,5 a režie, mzdy a platy 35 mil. Kčs. Zapomněl však dodat, že platy šly do kapes zaměstnanců, nikoli jednot. Stěžoval si na problémy s promítáním (pochopitelně, sokolové chtěli ve svých budovách také cvičit) a tvrdil, že dal již proto příkaz k rozvazování smluv o nájmu sokolských budov k provozu kin. (Žádné smlouvy však s jednotami uzavřeny nebyly!).

Litoval také, že jediným důvodem sporů je finanční argumentace (ve skutečnosti šlo o rušení provozu jednot), podtrhoval fakt, že ač směrnice pro náhradové řízení nebyly ještě vydány, byl to on, kdo nabídl Sokolu 25 milionů, a sokolský sjezd pak přijal usnesení „proti státní správě“.⁴⁾

2) Viz následující edice, s. 108.

3) Tamtéž, s. 110.

4) Tato pasáž se objevila až v publikaci textu expozé tiskem, stejně jako popis konečné úpravy filmového oboru podle centralizační linie V. odboru ministerstva.

Takové tvrzení bylo však více než problematické – Čs. obec sokolská sice na základě plných mocí vyjednávala jménem všech jednot, majitelek biografů, ale nemohla být jejich právním zástupcem a tudíž ani proti slibu přijímat jakousi „zálohu na náhradu“. A dále: to, že směrnice „ještě“ nebyly po dvou letech vydány, svědčilo jen o jediném, a totiž že ministerská strana je účelově spojovala se schválením „své“ varianty zákona. Přičemž by tak mohla učinit i na základě samotného dekretu č. 50, jelikož právo k jejich vydání bylo delegováno na tentýž úřad ministra Kopeckého. Byla tedy učiněna milionová nabídka – přitom však sami její autoři dobře věděli, že jde o věc pro Sokoly zcela nepřijatelnou. Účel však byl splněn – velkorysá nabídka ministerstva působila nadále jako projev nejlepší vůle po dohodě.

Na další schůzi informačního výboru byli pozváni jako hosté Lubomír Linhart a Vítězslav Nezval, aby odpovídali na otázky poslanců.⁵⁾ Josef Lesák popsal personální politiku ministerstva, prosazujícího do řídicích míst komunisty, a připomněl, že po revoluci byl ministr pro rozdělení kin organizacím. Cyril Charvát opět zmiňoval nerentabilitu malých kin, dostávajících jen 7 % z čistě tržby bez investičních dávek a jednotné dávky ze vstupného, a dovozoval, že získané částky jsou nižší než před 1. 7. 1947.

Ministrovo expoé bylo opět vydáno tiskem, a to v zajímavé úpravě.⁶⁾ Přílohou brožurky formátu A5 byly dvě fotografie na křídovém papíře, ukazující Václava Kopeckého jako čtrnáctiletého chlapce v době, kdy byl členem sokolské jednoty v Kosmonosech. Což mělo patrně demonstrovat, že nejde o spor se Sokolem jako takovým, ale jen s některými jeho „nezodpovědnými“ vedoucími.

Aktivít proti návrhu se ujali i filmoví pracovníci. Koordinátorem se stala podniková rada ČEFISu, která přes Národohospodářskou a Ústřední kulturní komisi ÚRO zajistila spojení s jednotlivými poslaneckými kluby.⁷⁾ Byla sestavena delegace ze zástupců podnikové rady (Vojtěch Trapl – předseda rady, Josef Kořán, Richard Ullman, Václav Čejka a Jaroslav Menčík), ředitelství ČEFISu (Dr. Svoboda) a 22. svazu ROH (Lubomír Kraft a J. Marold), která navštívila poslanecké kluby tří největších stran – komunistické, socialistické a sociálně demokratické. Ostatní kluby delegáti pominuli⁸⁾, i tak ale dosáhli svého cíle – žádná ze stran návrh nedokázala prosadit do jednání v plénu Národního shromáždění.

Na přelomu roku 1947 – 1948 se do meziministerského připomínkového řízení navrátil staronový centralistický návrh, spojující pod jediné vedení veškeré filmové aktivity. Politická situace se však radikálně změnila, odpor proti etatizaci postupně slábl, až únorovým převrácením zanikl zcela – již k 28. dubnu 1948 vznikl Československý státní film.

Šimon Eismann

Citované filmy:

Čapkovy povídky (Martin Frič, 1947), *Jan Roháč z Dubé* (Vladimír Borský, 1947), *Muži bez křídel* (František Čáp, 1946), *Siréna* (Karel Steklý, 1947), *Uloupená hranice* (Jiří Weiss, 1947), *Varuj* (Martin Frič, 1947).

5) ÚNS, 15. schůze Informačního výboru, 25. 11. 1947.

6) Václav Kopecký, *O znárodněném filmu mluví fakta*. ČSFN, Praha 1947.

7) V pozadí celé protiakce stála ovšem patrně filmová komise, fungující od osvobození při kulturním a propagačním oddělení ÚV KSČ, vedená Josefem Jonášem.

8) Viz Jiří Pokorný, *Odbory a znárodněný film*. In: Filmový sborník historický 3, Praha 1992, s. 204.

Archeografický úvod

Projev ministra informací Václava Kopeckého v informačním výboru Ústavodárného národního shromáždění 6. listopadu 1947 patří k významným ukázkám propagandistické strategie komunistického vedení zestátněné kinematografie v předúnorovém období. Poprvé byl publikován hned 15. listopadu 1947 ve Filmových novinách (č. 46, s. 4 a 6) vydávaných Čs. filmovým nakladatelstvím, institucí spadající pod Čs. filmový ústav a pocházející tedy ze struktur státního filmu. Ještě koncem roku 1947 pak exposé vyšlo péčí téhož nakladatelství v samostatné brožůře nazvané *O znárodněném filmu mluví fakta...!* Byl to v pořadí třetí svazek propagandistické ediční řady ČSFN Filmové aktuality, jejíž první sešit *Myšlenkou a prací vítězí znárodněný film* obsahoval Kopeckého projev na filmovém festivalu v Mariánských Lázních 11. srpna 1947. Ve druhém sešitě se sugestivním názvem *Znárodněný film a pokusy o jeho „odnárodnění“* se pak objevil „sokolský“ návrh kinematografického zákona, ovšem s patřičně odmítavým komentářem, jak ostatně inzeruje už název brožury i reklamní anotace ČSFN z obálky třetího svazku Filmových aktualit: „K návrhu zákona, kterým se sahá na samu podstatu dekretu presidenta republiky o znárodněném filmu.“

Editovaný dokument, strojopis o 18 listech formátu A 4 popsaných po jedné straně, je uložen v Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, a to ve fondu Ústavodárného národního shromáždění 1946 – 1948 (informační výbor). Při editorské přípravě textu jsme vycházeli z *Pravidel pro vydávání novodobých historických pramenů* (Studie ČSAV 12, Academia, Praha 1978). Text nevyžadoval prakticky žádných zásahů kromě oprav chybné interpunkce. Dnešnímu úzu jsme přizpůsobili psaní zkratk, píšeme tedy např. *USA* (m. *U. S. A.*), *ČOS* (m. *Č. O. S.*). Ve strojopisném textu se vyskytují občasné rukopisné opravy či doplňky (většinou vynechaných písmen), které jsme převzali bez zvláštního vyznačení; v poznámce jsme pouze upozornili na rukopisnou vsuvku celého slova. V edici užíváme dvouúrovňového poznámkového aparátu: písmenné indexy odkazují ke grafické úpravě dokumentu, číslované poznámky obsahují věcné komentáře k vlastnímu dokumentu.

I. K.